

Terug van weggeweest: wolf in Saksen

— Vanessa Ludwig, Jana Endel (Kontaktbüro Wolfsregion Lausitz),
Prof. Dr. Hermann Ansorge (Senckenberg Museum für Naturkunde Görlitz)

Wolven doen zich te goed aan een wild zwijn.

Foto Ronald Messemaker

- Deelstaat Saksen
- Lausitz
- Trebendorf

In Saksen, aan de oostgrens van Duitsland, is de wolf na een afwezigheid van meer dan honderd jaar weer terug. De overheid juicht dit toe, maar zorgt er middels een wolvenbeheerplan wel voor dat burgers en boeren goed voorbereid zijn. En dan levert de wolf eigenlijk nauwelijks grote problemen op.

> Al in de Middeleeuwen werd de wolf in Duitsland en andere Europese landen als roofdier van wild en landbouwhuisdieren gehaat, gevreesd en dus bejaagd. De uitbreiding van bebouwing en landbouwgebieden in de habitat van de wolf leidde steeds vaker tot confrontaties. Aan het einde van de Middeleeuwen hielden boeren in toenemende mate hun vee buiten de rasters en lieten ze hun vee in de bossen weiden. Boeren klaagden al snel over grote verliezen aan vee, en de bevolking werd ook steeds banger voor de wolf.

In de 15e eeuw begon de georganiseerde, op uitroeiing gerichte jacht op de wolf. Door de aanhoudende jachtdruk werden grote delen van Duitsland al vanaf het midden van de 18e eeuw

niet meer permanent door wolven bewoond. De vermoedelijk laatste Saksische wolf werd in 1845 op de Muskauer Heide bij Trebendorf gedood. Sindsdien doken er nog regelmatig enkele Poolse wolven in het oosten van Duitsland op, maar na 1904 zijn er veertig jaar lang geen wolven meer in Duitsland gesignaleerd. Pas na de Tweede Wereldoorlog werden ze af en toe weer gezien. Terwijl de wolf in de West-Duitsland sinds 1980 wettelijk beschermd was, mocht hij in Oost-Duitsland sinds 1984 zelfs het hele jaar bejaagd worden. Zo zijn daar tussen 1945 en 1990 minstens 13 wolven gedood. Sinds 1990, na de eenwording van Duitsland, is de wolf ook in het voormalige Oost-Duitsland beschermd. Vanaf 1998 is dat ook in Polen het

geval. Ondanks illegaal afschot kon de Poolse wolvenpopulatie groeien en zich naar het westen uitbreiden. Hoewel de wolf al tientallen jaren regelmatig gezien is in Noordoost-Duitsland, vestigde de wolf zich pas in 2000 permanent in Saksen.

Terugkeer van de wolf in Saksen

In 2000 brachten wolven na meer dan 150 jaar voor het eerst weer pups in de vrije natuur groot. Dit eerste paar van het roedel op de Muskauer Heide stamt waarschijnlijk af van wolven die oorspronkelijk uit Noordoost-Polen (Baltische populatie) afkomstig zijn. Sinds 2000 is in Saksen jaarlijks reproductie aangetoond. De wolven vonden vervolgens nieuwe territoria en stichtten nieuwe families. Zo werd in 2005 het tweede roedel in Saksen gevormd. Het Neustädter wolvenpaar bracht op de Neustädter heide eveneens pups groot. De wolvin is een dochter van het eerste roedel en had al in 2003 een worp pups gehad in dat gebied. Zij had met een hond gepaard en hybriden ter wereld gebracht maar die jongen zijn sinds februari 2004 spoorloos. Het jaar erop paarde zij met een wolf en stichtte het tweede wolvenroedel.

In 2006 bestond de wolvenpopulatie ondertussen uit drie reproducerende families: Neustadt, Nochten en Daubitz. Het oorspronkelijke Muskauer Heide roedel bestond inmiddels niet meer. Twee jaar later hadden zich in Saksen nog twee roedels (Dauban en Milkel) en in Zuid-Brandenburg een wolvenpaar zonder pups gevestigd (Zschorno) (figuur 1).

Nadat een roedel zich in 2009 in Zuid-Brandenburg gevestigd had, werden in 2011 in de Lausitz in totaal 11 roedels en een wolvenpaar aangetoond. Najaar 2013 zijn hier al 14 wolvenroedels of -paren en een territorium met minstens één gevestigde wolf bekend. Tot nu toe kon in elf roedels in de Lausitz reproductie aangetoond worden.

Ook in andere deelstaten van Duitsland vestigden zich wolven zodat er nu in Duitsland 29 roedels, paren of territoriale solitaire wolven bekend zijn. Deze wolven behoren met de wolven in het westen en midden van Polen tot de Midden-Europese populatie. Ook in het westen van Polen leven in totaal 29 wolvenroedels of paren. Meer roedels leven in het zuidelijke deel van de Karpaten en in het noordoosten van Polen (uitlopers van de Baltische wolvenpopulatie). De wolf is tegenwoordig in veel Europese landen beschermd. De populaties herstellen zich en breiden zich verder uit. Desondanks is de actuele verspreiding in Europa nog steeds zeer versplinterd. In totaal zijn er tien (deel)populaties te onderscheiden, die deels van elkaar geïsoleerd zijn.

Het beheer in Saksen

Saksen is de eerste Duitse deelstaat met een eigen wolvenbeheerplan. Saksen juicht de komst van de wolf toe, maar vindt het tegelijkertijd een uitdaging om de wolf en de mens zonder conflicten te laten samenleven. De aanwezigheid van dit wilde dier roept in ons huidige cultuurlandschap veel vragen op en maakt mensen

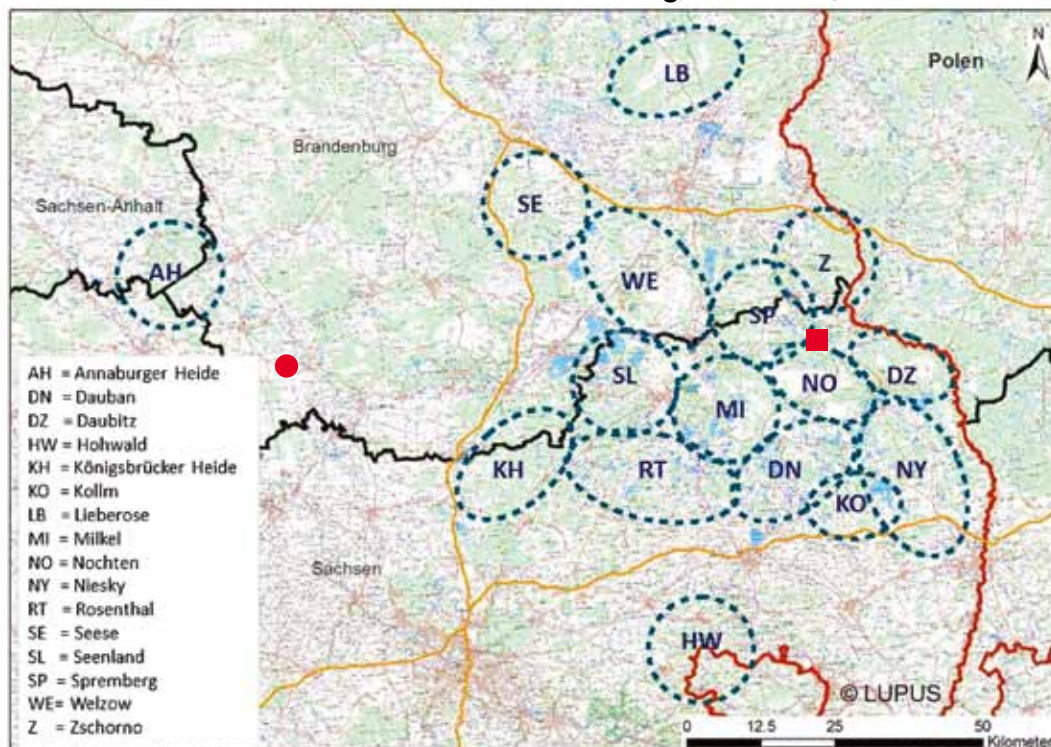
bang, maar wekt tegelijkertijd hun nieuwsgierigheid en belangstelling op.

Het wolvenbeheerplan van Saksen richt zich op monitoring, bescherming, schadepreventie, public relations en communicatie. Vertegenwoordigers uit landbouw, natuurbescherming, jacht, wetenschap en overheden hebben samen het plan opgesteld. Dit wolvenplan richt zich niet in eerste instantie op het verbeteren van de levensomstandigheden van de wolven in Saksen. Zo nodig weet de wolf zichzelf heel goed aan te passen aan de omstandigheden. De wolf heeft ook helemaal geen behoefte aan 'wildernis' want kan ook goed in een cultuurlandschap leven. Het beheerplan moet vooral een conflictarm samenleven van wolf en mens mogelijk maken.

Het plan bevat daarom voor alle betrokkenen duidelijke richtlijnen en regels voor bescherming en monitoring. Daarnaast staat er in hoe mensen in het veld kunnen zien of er wolven in de buurt zijn en wat je dan het beste kunt doen of laten. Ook staan er adviezen in voor veehouders en regels voor de taxatie en regulatie van door wolven veroorzaakte schade. De uitvoering van het wolvenbeheer ligt bij de regionale overheden.

De wolvenmonitoring in Saksen omvat de observatie en documentatie van de omvang van populaties, verspreiding, activiteit, zwerven van jonge wolven, gedrag en reproductie. Ook wordt er nauwlettend in de gaten gehouden welke prooien de wolven pakken. Hiervoor worden naast klassieke methoden zoals sporen

Wolven territoria in Saksen en Zuid-Brandenburg, herfst 2013

Figuur 1
Territoria van de wolven in de Lausitz

- Lausitz
- Trebendorf

Bron: LUPUS

Figuur 2
Aandeel biomassa (%) van de voedingselementen in de wolven uitwerpselen (n = 4136)

Bron: voedselanalyse: H. Ansorge, M. Holzapfel, C. Wagner (Senckenbergmuseum für Naturkunde Görlitz)

in kaart brengen en uitwerpselen en dode dieren analyseren, ook radiotelemetrische observatie en DNA-analyse toegepast. Bovendien vindt in het Senckenberg-instituut in Görlitz onderzoek naar de voeding van de Lausitzer wolven roedels plaats. Tot nu toe werden hier meer dan 4000 uitwerpselen van wolven op hun samenstelling geanalyseerd.

Voedsel

Het blijkt dat het voedsel van de wolf in de Oberlausitz bijna volledig bestaat uit wilde hoefdieren, vooral ree (figuur 2). Maar als de schapen en geiten niet goed genoeg beschermd zijn, vormen deze voor de wolf een welkome en bijzonder gemakkelijke prooi. Tussen 2002 en 2012 werden in Saksen 387 landbouwhuisdieren (vooral schapen) gedood of verwond, dus gemiddeld 35 dieren per jaar. De ervaring leert dat de schade in gebieden waar wolven zich nieuw gevestigd hebben vooral in het begin hoog is. Als de veehouders zich op de aanwezigheid van de wolven hebben ingesteld, neemt de schade af.

Een doelgerichte preventie (bijvoorbeeld met elektrische rasters) is de meest succesvolle manier om schade aan landbouwhuisdieren te verminderen. Saksen biedt veehouders daarom adviezen en financiële ondersteuning aan bij de beveiliging van hun dieren tegen aanvallen door wolven.

Public relations en communicatie

Sinds 2004 verzorgt het Kontaktbüro Wolfsre-

gion Lausitz de communicatie en voorlichting over het wolvenbeheer. Het neemt tussen de verschillende belangengroeperingen een neutrale positie in en speelt een bemiddelende rol. Door transparante en eerlijke informatie en voorlichting draagt het bureau bij aan de vermindering van conflicten en aan een feitelijke discussie. Het bureau verzorgt lezingen en excursies en natuur- en milieueducatie, onderhoudt een website en beheert een wolvenmuseum in Rietschen. Bovendien publiceert het actuele informatie over de Lausitzer wolven in persberichten, nieuwsbrieven en folders. Public relations en communicatie zijn van cruciaal belang omdat de toekomst van de wolven in Duitsland en andere landen afhangt van de maatschappelijke acceptatie. Met feitelijke informatie (over de ecologie van wolven) moet het beeld van de grote boze wolf uit de hoofden verdwijnen. Boodschap is dat de mens niet bang hoeft te zijn, omdat de mens immers geen natuurlijke prooi voor de wolf is en de wolf mensen juist meestal ontwijkt. We moeten echter wel weer aan zijn aanwezigheid wennen. De wolf is een inheems wild dier dat nu in zijn oorspronkelijk verspreidingsgebied terugkeert. Daar waar geschikte condities aanwezig zijn, kan de wolf weer zijn ecologische rol als natuurlijke tegenspeler van de wilde hoefdieren vervullen.

Vooruitblik

Het gaat goed met de wolven in Duitsland. Waarschijnlijk zullen de wolven zich nu verder

in Duitsland en andere Europese landen verspreiden. Jonge wolven verlaten hun ouderlijk territorium op zoek naar een nieuw gebied om een eigen territorium en een familie te stichten. Door het uitzwermen van jonge wolven blijft het aantal wolven in een reeds bestaand territorium tamelijk constant. In een territorium (150 - 350 km²) leeft één familie, die bestaat uit een ouderpaar en zijn kroost van de laatste twee jaar (pups en jaarlingen). In totaal bestaat de familie daarmee meestal uit vijf tot tien wolven. Wolven verdedigen hun territorium tegen onbekende wolven, wat betekent dat een gebied waar een roedel leeft door andere wolven als 'bezet' wordt gezien. Het komt dan ook regelmatig voor dat jonge wolven vele honderden kilometers van hun ouderlijk territorium een nieuw roedel vormen. Wolven zijn goed in staat zich aan te passen en kunnen bijna overal leven waar voldoende wilde hoefdieren zijn en er mogelijkheden zijn om zich terug te trekken. Vele gebieden in Duitsland en andere delen van Europa lijken in dit opzicht geschikt. De wolf zal hier dus kunnen leven zolang hem een kans wordt gegund.<

kontaktbuero@wolfsregion-lausitz.de

